
UNDERVISNINGSMATERIALE

TILGODESER FÆLLES MÅL

Musik • Dansk Mellemtrin

- 3 danske sange
- Tema om Sønderjylland og Genforeningen 1920
- Syng med dialekt
- Lytteøvelse

Brug før / efter skolekoncert med

ZENOBIA

Genforeningen 2020 - Med sangen som våben

LMS' aktiviteter er støttet af
STATENS KUNSTFOND

Levende
Musik i Skolen

INDHOLD

- 3** Sådan bruges materialet

- 4 Undervisningsmateriale MUSIK**
- 5** Fælles Mål
- 6** Videohilsen fra Zenobia
- 7** Elevtekst 1: Historien om Sønderjylland
- 9** Tekst: *Som en rejselysten flåde*
- 10** Sang 1: *Som en rejselysten flåde* (node)
- 11** Elevtekst 2: Med sangen som våben
- 13** Sang 2: *Det haver så nyligen regnet*
- 14** Baggrundstekst: Musikken rejser uden pas

- 15 Undervisningsmateriale DANSK**
- 16** Fælles Mål
- 17** Baggrundstekst: Dialekter i Danmark - Sønderjysk
- 18** Tekstbilag:
En Vughvis (I Synnerjylland der er æ føjt) - vers 1
- 19** Sønderjysk vs. rigsdansk - tekstark
- 20** Sang 3: *En Vughvis (I Synnerjylland der er æ føjt)*
- 21** Elevtekst 3: Du må ikke tale dansk!
- 22** Tekst: *Det haver så nyligen regnet*

- 23 Praktisk info om koncerten**
- 24** Til kontaktlæreren
- 25** Praktiske oplysninger
- 26** Plakat

Zenobia midt på en genforenet sønderjysk mark

MUSIKEKSEMPLER PÅ LMS.DK

1. Som en rejselysten flåde
2. Det haver så nyligen regnet
3. Genforeningssæt (instrumental)
4. Vers 1 af *En Vughvis*, læst/sunget/akk.
5. Hele teksten til *En Vughvis* læst op på sønderjysk
6. Instr. akkompagnement til *En Vughvis*

Download lydfilerne [HER](#)

Se 'Til kontaktlæreren' på side 24

Forsidefoto: Zenobia

SÅDAN BRUGES MATERIALET

Materialet er sammensat, så du kan plukke de opgaver, I har tid til, eller bruge et af de forløb, vi skitserer herunder – men husk meget gerne den obligatoriske intro, som sikrer, at eleverne er godt klædt på til koncerten.

1. OBLIGATORISK INTRO

SE, LÆS, TAL & LYT

Den obligatoriske intro sigter mod at give eleverne en enkel forberedelse til at gå til koncert med Zenobia. Se videohilsenen. Lad eleverne læse elevteksten *Historien om Sønderjylland*, og tal om indholdet. Lyt til sangen *Som en rejselysten flåde*, og lær to vers udenad ved hjælp af tipsene.

1. Præsentationsvideo med Zenobia - se s. 6
2. Elevtekst 1: *Historien om Sønderjylland* - se s. 7-8
3. Sang 1: *Som en rejselysten flåde*, tekstblad, link til lydfil + tips til at lære udenad - se s. 9
4. Sang 1: Node og den fulde tekst til *Som en rejselysten flåde* - se s. 10

2. LIDT MERE TIL MUSIK

MUSIK I ET BESAT LAND

Musikken - og især sangen - var et vigtigt våben mod tyskheden under den preussiske tid. Via samtale, elevtekster og sange belyses sangens magt. Lad eleverne læse elevteksten *Med sangen som våben*, og tal om at blive frataget sin identitet. Syng sang 2: *Det haver så nyligen regnet*. Denne sang blev skrevet under den preussiske tid. Baggrundsteksten *Musikken rejser uden pas* giver indblik i, at musik rejser mellem lande uden hensyn til grænser.

1. Elevtekst 2: *Med sangen som våben* - se s. 11-12
2. Sang 2: *Det haver så nyligen regnet*, lydfil og tekst s. 13
3. Baggrundstekst: *Musikken rejser uden pas* - se s. 14

3. DANSK

DIALEKTER

Der er tre hoveddialekter på dansk. Baggrundsteksten *Dialekter i Danmark* giver oplysninger om dialekterne. Læs evt. mere på: <https://dialekt.ku.dk>. Lav de tilhørende øvelser, og prøv at synge *En Vughvis*. I elevteksten *Du må ikke tale dansk!* får eleverne en fornemmelse af, hvordan det må være at blive frataget retten til at bruge sit sprog. Arbejd med teksten *Det haver så nyligen regnet*.

1. Baggrundstekst: *Dialekter i Danmark* - se s. 17
2. Sang 3: *En Vughvis* - se s. 18-20
3. Elevtekst 3: *Du må ikke tale dansk!*, se s. 21
4. Tekst: *Det haver så nyligen regnet* - se s. 22

UNDERVISNINGSMATERIALE MUSIK

FÆLLES MÅL

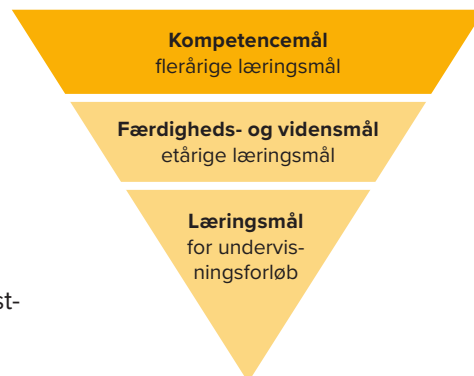
MUSIK (4. - 6. KLASSE)

KOMPETENCEOMRÅDE

1. Musikudøvelse
2. Musikforståelse

KOMPETENCEMÅL

1. Eleven kan deltage opmærksomt i sang, spil og bevægelse med bevidsthed om egen og andres rolle i musikalsk udfoldelse
2. Eleven kan lytte opmærksomt til og udtrykke sig varieret om musik

FÆRDIGHEDS- OG VIDENSMÅL

Sangteknik

Eleven kan synge med god intonation og klang

Eleven har viden om intonation og klang

Musikoplevelse

Eleven kan lytte til levende fremført musik

Eleven har viden om lytte-adfærd ved levende fremført musik

EKSEMPLER PÅ LÆRINGSMÅL

1. Eleven kan synge sange med et dialektisk præg.
2. Eleven kan deltage i koncerten med et godt fagligt udbytte.

BEMÆRK

Ovenstående Fælles Mål er eksemplariske og dækker ikke nødvendigvis hele målgruppen for skolekoncerten. Til gengæld er opgaverne i undervisningsmaterialet enkle at justere i sværhedsgrad og kan tilpasses alle klassetrin i pågældende målgruppe. De udvalgte målpar er med andre ord ikke udtømmende for materialets relevans.

VI SES TIL KONCERT MED **ZENOBIA**

Mette

Louise

Charlotte

Vi glæder os til at komme at spille på jeres skole. Vi spiller danske sange og folkemusik, og fortæller gode historier om, hvordan sang kan bruges som et våben. Koncerten handler om, at et stykke af Danmark for en tid var tabt i en krig. Efter 56 år kom en del af det tabte land tilbage. Det kalder man Genforeningen, og den har 100 års-jubilæum i 2020. Så bliver der fest og fejring! Det er godt at holde fest med god musik for at huske noget godt. Andre gange fejrer man noget vigtigt på en mere stille måde. Fx ved at sætte lys i vinduet d. 4. maj. Men det knytter sig til en anden krig. Nu gælder det Sønderjyllands genforening med Danmark i 1920!

Her er en lille videohilsen fra os:

SE VIDEOHILSEN

kortlink.dk/xwy7

ZENOBIA ER:

Louise Støjberg: sang, guitar • Charlotte Støjberg: klaver, keyboard • Mette Kathrine Jensen Stærk: harmonika

www.zenobia.nu

ELEVTEKST 1:

HISTORIEN OM SØNDERJYLLAND

DANMARK OG GRÆNSEN

Vi bor i Danmark. Hvis vi tager østpå, kommer vi til Sverige. Nordpå møder vi Norge. Vestpå England og sydpå Tyskland.

Sådan er det i dag, men Danmark har ændret størrelse mange gange i løbet af historien. Faktisk var Danmark en stormagt omkring år 1000, hvor en del af Sverige, hele Norge og en del af England var dansk. Og så gik Danmark langt ned i Tyskland. Det er denne grænse - grænsen til Tyskland - I skal læse mere om.

Danmark består af ca. 1.400 øer og 1 halvø. Halvøen, det er Jylland, som har grænse til Tyskland. I gamle dage gik grænsen meget sydligere, men Danmark tabte krigen mod Preussen i 1864 og tabte derved de områder, der hed Holsten, Lauenburg og Slesvig. Da Danmark tabte krigen, og grænsen blev rykket, ja så var de mennesker, der boede i landet, pludselig ikke længere danskere, men tyskere.

Det var virkelig et problem, for mange ville da helst blive ved med at være danskere. De ville tale dansk, spise dansk mad og synge deres egne, danske sange. Det kunne de desværre ikke få lov til, og det gav en masse konflikter i hverdagen. Faktisk kunne man få bøder eller komme i fængsel, hvis man ikke makkede ret.

En anden og mere alvorlig ting var, at nu skulle de unge mænd være tyske og ikke danske soldater, og faktisk kunne de risikere at skulle gå i krig mod deres eget, gamle land.

GENFORENINGEN

I 1914-18 var der igen krig i Europa (1. Verdenskrig), og denne gang tabte Tyskland. Danmark så derfor en mulighed for at få sit gamle land igen, men så let gik det ikke. De sejrende lande besluttede, at der skulle være en folkeafstemning. Man skulle stemme om, om man ville være dansker eller tysker.

Foto: Sønderjyllands Museum

Niels Jensen fra Als blev tvunget til at kæmpe på tysk side i 1. Verdenskrig

Da afstemningen var overstået, blev den nye grænse tegnet. Holsten og Lauenburg blev tysk. Slesvig, som blev kaldt Sønderjylland i Danmark, blev delt i Sydslesvig og Nordslesvig. Nordslesvig blev dansk - og blev det nye danske Sønderjylland. Det skete ved Genforeningen i 1920, og det er 100 år siden.

Nogle familier blev igen samlet efter 56 år. De blev danske igen. De måtte igen tale deres sprog, flage med Dannebrog og synge danske sange.

Når sådan en ny grænse bliver trukket, er det klart, at nogle mennesker hellere ville være på den anden side. Måske flyttede de, måske blev de. Danskere i Tyskland blev derefter kaldt 'det danske mindretal', og tyskere i Sønderjylland blev kaldt 'hjemmetyskere'. Man blev nødt til at finde en måde at få det til at fungere på. Men det har nok ikke været let.

Nu lyder det, som om der kun er ulemper ved at bo ved en grænse, men det er ikke rigtigt. I dag kan mange mennesker, som bor i området, tale både dansk og tysk. Man kender meget til hinandens kultur og kan bevæge sig frit over grænsen. Måske bor man i Danmark, men arbejder på et kontor i Tyskland hver dag, eller omvendt!

Elevtekst 1: HISTORIEN OM SØNDERJYLLAND (fortsat)

Danmark før Genforeningen (1864-1920). Læg mærke til at Preussen (det nuværende Tyskland) i den periode gik helt op til Haderslev i Jylland. Det var altså en stor del af Jylland, der blev tabt ved nederlaget i 1864.

Danmark efter Genforeningen (1920-). Efter afstemningen i 1920 kom en ca. halvdelen af det tabte land tilbage til Danmark igen (Nordslesvig). Grænsen kom til at gå nord for Flensborg, resten (Sydslesvig) forblev tysk.

OPGAVE

Læs teksten „Historien om Sønderjylland“, og spørg jeres lærer, hvis der er noget, I ikke forstår.

Preussen: Preussen var navnet på en del af det landområde, som blev til Tyskland. Tyskland blev samlet i 1871.

Folkeafstemning: Det er en afstemning, som ikke er et almindeligt valg til Folketinget. Ved en folkeafstemning bliver befolkningen spurgt om noget helt særligt, som fx grænsen mellem Danmark og Tyskland i 1920. En anden vigtig folkeafstemning i nyere tid var i 1972: Skulle Danmark være medlem af EF eller ej?

SOM EN REJSELYSTEN FLÅDE

TEKSTBLAD - ZENOBIA-VERSION

Nu skal I lære første og sidste vers udenad af en dejlig, gammel sang, der handler om Danmark:

1. Som en rejselysten flåde
ankret op ved Jyllands bro
under vejrs og vindes nåde
ligger landet dybt i ro.
Hårdt går hav mod bro og stavn,
møder Danmarks stille navn.
Hør, hvor blidt det klinger!
Hvor vi stod, og hvor vi gik,
kom dit navn, som sød musik,
blødt på hvide vinger.
2. Havombruset yngler landet.
Tusind øer gik af havn,
lod sig bære bort af vandet,
for at bære Danmarks navn.
Munters frem til livets dyst
gennem mulm og strålelyst.
Hil jer, vore skibe!
Flaget blafrer rødt og hvidt.
Her er Danmark, dit og mit,
med sin kølvandsstrib.
3. Vinterklart og sommerbroget,
morgenmuntert, skumringssvøbt,
ligefremt og latterkroget,
smilbestrålet, tåredøbt.
Det er Danmarks frie sprog,
uden tryk af fremmed åg
frejdig Freja taler.
Eget brød til egen dug,
Danmarks hvede, Danmarks rug,
Dybbøl mølle maler.
4. Om din frihed vil vi værne,
holde skjoldvagt om din fred,
ofre dig en moden kærne,
fra din jord i tusind led.
Indånd Nordens frie luft,
stilhed sød af blomsterduft,
blæst, som søen salter,
medens vi med trofast sind
sætter al vor gerning ind,
Danmark, på dit alter!

Bemærk: Den originale tekst har 6 vers.
Zenobia synger kun disse 4.

TIPS TIL AT LÆRE UDENAD

NB! I skal kunne afspille sangen både i klassen og på en mobil.

1. Lyt til **vers 1** 5-10 gange. Syng med, så snart der er noget, I kan huske.
2. Print sangteksten ud. Syng med igen flere gange. Undervejs kan I lave små tegn i teksten, der viser, om melodien går op eller ned. Er der ord, I ikke forstår? Find ud af, hvad de betyder.
3. Gå sammen to og to. Hjælp hinanden ved fx at give det første ord i den linje, der er svært at huske. Syng med et sted, som er svært at huske for makkeren. Måske skal I høre sangen et par gange mere på mobilen.
4. Sæt mærke ved de linjer, som er svære at huske hver gang. Øv dem ekstra sammen med makkeren.
5. Syng vers 1 sammen i klassen nogle gange. Når I synger sammen, er der næsten altid en eller flere, som kan huske sangen, så I kan komme videre. Det er ikke de samme steder, der er svære for jer.

Når I kan vers 1, kan I gå videre til sidste vers.

Se node med alle 6 vers på næste side

kortlink.dk/23hht

SANG 1:

Som en rejselysten flåde

Tekst: Helge Rode, 1921

Melodi: Carl Nielsen, 1921

unisont

Som en rej - se - lys - ten flå - de an - kret op ved Jyl - lands bro
un - der vejrs og vin - des nå - de lig - ger lan - det dybt i

ro. Hårdt går hav mod bro og stavn, mø - der Dan marks stil - le navn. Hør, hvor

blidt det klin - ger! Hvor vi stod, og hvor vi gik,

kom dit navn, som sød mu - sik, blødt på hvi - de vin - ger

- Som en rejselysten flåde**
ankret op ved Jyllands bro
under vejrs og vindes nåde
ligger landet dybt i ro.
Hårdt går hav mod bro og stavn,
møder Danmarks stille navn.
Hør, hvor blidt det klinger!
Hvor vi stod, og hvor vi gik,
kom dit navn, som sød musik,
blødt på hvide vinger.
- Havombruset yngler landet.
Tusind øer gik af havn,
lod sig bære bort af vandet,
for at bære Danmarks navn.
Munters frem til livets dyst
gennem mulm og strålelyst.
Hil jer, vore skibe!
Flaget blafrer rødt og hvidt.
Her er Danmark, dit og mit,
med sin kølvandsstribe.
- Hav og muld skal dansken pløje.
Venner! Hvad vi fik for muld!
Bølgelandets runde høje
tavlet ud i grønt og guld.
Lærken klatrer fra sin seng
i den morgenvåde eng
ad sin jakobstige.
Men de lyse nætters skær
over stille bøgetræer
åbner himmerige.
- Hør det! Husk det, alle danske!
Klar og frodig er vor ånd.
Sproget slutter som en handske
om en fast og venlig hånd.
Værn med vid, hvad hélt er vort,
sig kun sandhed, jævnt og kort,
gladest ved det milde.
Danskens lov i strid og fred
være ret og billighed,
som kong Volmer ville.
- Vinterklart og sommerbroget,
morgenmuntert, skumringssvøbt,
ligefremt og latterkroget,
smilbestrålet, tåredøbt.
Det er Danmarks frie sprog,
uden tryk af fremmed åg
frejdig Freja taler.
Eget brød til egen dug,
Danmarks hvede, Danmarks rug,
Dybbøl mølle maler.
- Om din frihed vil vi værne,**
holde skjoldvagt om din fred,
ofre dig en moden kærne,
fra din jord i tusind led.
Indånd Nordens frie luft,
stilhed sød af blomsterduft,
blæst, som søen salter,
medens vi med trofast sind
sætter al vor gerning ind,
Danmark, på dit alter!

Her er alle 6 vers medtaget. I Zenobias version er vers 3 og 4 udeladt.

ELEVTEKST 2: MED SANGEN SOM VÅBEN

Som I måske læste om i Elevtekst 1 om Sønderjyllands historie, så havde danskerne, der var blevet tyskere, mange problemer. Det er svært at forestille sig, hvordan man ville reagere, hvis man pludselig ikke måtte tale dansk, synge dansk, lære dansk i skolen, læse danske bøger osv. Det var hverdagen for danskerne syd for den nye grænse i 1864.

Når man bliver trykket og presset, så kan man enten knække - eller presse igen. Danskerne pressede igen og lavede modstand. De prøvede på alle mulige måder at bevare det danske i smug, og de drillede tyskerne, så snart de kunne komme til det.

Når man går til fodbold-landskamp her i Danmark, så starter det hele med, at man synger 'Der er et yndigt land'. Det er Danmarks nationalsang, men der er mange børn, der kalder den 'fodboldsangen', fordi de kender den fra fodbold-landskampe. Tænk, hvis man nu ikke måtte synge den sang mere, men skulle synge en eller anden tysk sang, man ikke kendte. Det var ikke helt det samme, vel?

Måske kender du ordene og fagterne til denne sang:

Andersine, Anders And og Rip, Rap, Rup
De skulle ud at køre
Anders And blev træt og lag' sig ned
i skyggen af et palmetræ
På nul komma fem sku' de skynde sig hjem
for mor sku' ha' en baby
men da jord'moren kom, var maven tom
og den lille og den store spilled' badminton

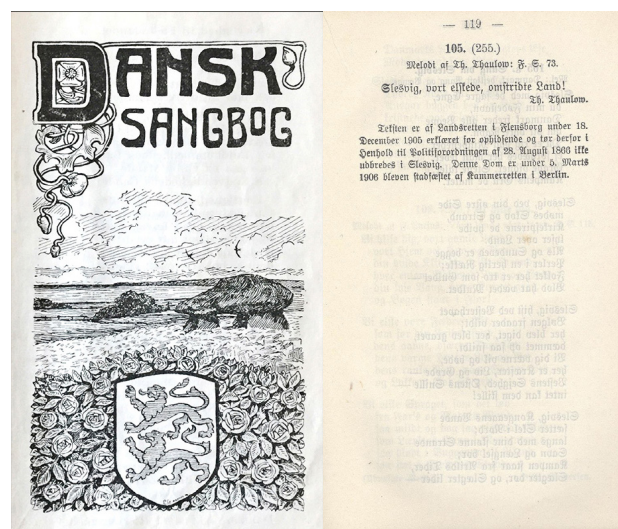
Hvis du boede i Tyskland dengang, måtte du ikke synge sådan en sang og lege legen, fordi den var på dansk. I stedet skulle du måske synge den her:

Se videoklip med tysk klappesang

kortlink.dk/xxt7

Sønderjyderne, som var rejst til København, sørgede for, at der blev trykt en sangbog til sønderjyder: Både til dem, der var udvandret, og til dem, der havde en hård tid derhjemme.

Den sønderjyske sangbog 'Dansk Sangbog' blev kaldt 'Den Blå' pga. sit blå omslag. Sangbogen blev en vigtig faktor i den danske kulturkamp gennem de næsten 60 år under preussisk herredømme. Til højre ses en tom side, hvor en af de forbudte sange skulle have stået. Kun titlen stod tilbage - men så var der til gengæld plads til selv at skrive teksten ind.

Sangbogen fik kælenavnet 'Den Blå'. Tyskerne fandt hurtigt ud af, at danskerne sang efter sangbogen. Sangbogen kom til eftersyn, og en del af sangene blev forbudt. Næste gang sangbogen blev trykt, var der derfor blanke sider, hvor de forbudte sange skulle have stået. Men det var også bare lige meget, for sønderjyderne kunne alligevel sangene udenad!

Elevtekst 2: MED SANGEN SOM VÅBEN (fortsat)

Sangen *Det haver så nyligen regnet* havde et lille ekstra fif: Teksten var oprindeligt en ganske uskyldig folkevisen med mange smukke naturbeskrivelser. I 1890 skrev Johan Ottosen en ny tekst, der handlede om, at sønderjyderne kæmpede tålmodigt og stolt mod preusserne. Sangen var en af de forbudte sange. Hvis de nu var i gang med at synge sangen, og gendarmen kom forbi, så kunne de lynhurtigt slå over i folkevisen - og se uskyldige ud!

Børnene i skolerne skulle synge tyske sange, og de fandt på drillerier, så de slap for sangen eller sang en forkert tekst. For eksempel skulle de hele tiden synge den gamle preussiske nationalsang *Ich bin ein Preusse* - og da kunne det jo ske, at børnene i stedet 'kom til' at synge ordene „Ich bin KEIN Preusse“. De ville bare ikke være tyskere.

Ordliste:

i smug:	i skjul, hemmeligt
udvandret:	rejst ud af landet, emigreret
gendarm:	den tyske politibetjent

TEKST & MUSIK

1. Se hele sangteksten til
Det haver så nyligen regnet på s. 14

2. Hør Zenobia synge sangen:

Download musikeksempel [HER](#)

kortlink.dk/23hht

En dansk kvindekreds i Flensburg. Bemærk, at *Den Blå sangbog* ligger klar på bordet. Aldrig en sammenkomst uden sang i Sønderjylland!

SANG 2:

Det haver så nyligen regnet

Tekst: Johan Ottosen, 1890

Melodi: Trad.

C C/G G Em A⁷ D G
 Det ha - ver så ny - li - gen reg - net, det har stor - met og pis - ket i vor lund. Frø af
 C C/G G Em A⁷ D G C
 u - græs er fø - get o - ver heg - net, åg på nak - ke og lås for vor mund. Å - rets
 C G Dm Dm Am G⁷/F C/E Am Dm G⁷ C
 løb har sin lov, der blev lyst i vor skov, ak, hvor kort, ind - til alt er stor - mens rov.

Det haver så nyligen regnet,
 det har stormet og pisket i vor lund.
 Frø af ugræs er føget over hegnet,
 åg på nakke og lås for vor mund.
 Årets løb har sin lov,
 der blev lyst i vor skov,
 ak, hvor kort, indtil alt er stormens rov.

Det har regnet - men regnen gav grøde,
 det har stormet - men stormen gjorde stærk.
 Som de tro'de, at skoven alt var øde,
 så de vårkraftens spirende værk.
 For de gamle, som faldt,
 er der ny overalt,
 de vil møde, hver gang der bliver kaldt.

Og de tro'de, at hjertebånd kan bryde,
 og de tro'de, at glemmes kan vor ret!
 De skal vide, de aldrig ser de sidste,
 de skal vide, at ingen bliver træt.
 Thi som årene randt,
 sås det: båndene bandt,
 kræfter fødtes for kræfterne, som svandt.

De kan spærre med farver og med pæle,
 de kan lokke med løfter og med løn, -
 fælles sprog giver vore tanker mæle,
 fælles vilje gør kampdagen skøn.
 Nye stridsmænd skal der,
 nye stridsmænd skal her
 slutte kreds om den fane, vi har kær.

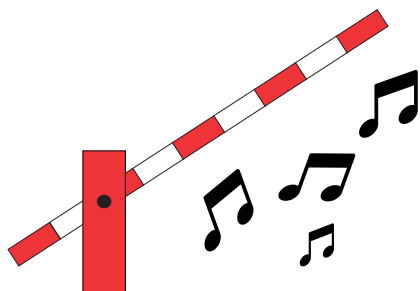
Ja - det haver så nyligen regnet,
 og de træer de drypper endnu,
 mangen eg er for uvejret segnet,
 men endda er vi frejdige i hu;
 viger ej ud af spor,
 for vi kender det ord:
 Det har slet ingen hast for dem, som tror,

- viger ej ud af spor,
 for vi kender det ord:
 Det har slet ingen hast for dem, som tror.

kortlink.dk/23hht

MUSIKKEN REJSER UDEN PAS

PÅ TVÆRS AF LANDEGRÆNSER

I 1700-tallet var det lige meget, hvor musikken kom fra, bare den var god. I England og Frankrig var de gode til at lave ny dansemusik, og den spredte sig hurtigt ud over hele Europa.

Man dansede i rækker - herrerne i den ene række og over for damerne i den anden. Melodierne var tit i mol, og dansene - og dermed også melodierne - hed fx reel, jig, bourré og menuet.

I 1800-tallet var det Tyskland, som var den store hitmager inden for populær dansemusik. Det nye var, at melodierne gik i dur, og dansene nu var pardanse som polka, vals og mazurka. Men med den tidsånd, som kaldes romantikken, kom også nationalismen, og lige pludselig blev det vigtigt, om en melodi var dansk eller tysk, og man dyrkede de små forskelle. Den musikalske udveksling på tværs af landegrænserne fortsatte dog ufortrødent, og er stadig i dag meget udtalt inden for folkemusikken, hvor man fx let kan støde på danske folkemelodier i skotsk og irsk folke-musik - og omvendt.

FORSKEL PÅ DUR OG MOL

Før lytteøvelsen kan det være en god idé lige at minde om forskellen på dur og mol. Her er noder til *Mester Jakob* i både dur og mol. Spil de to versioner for eleverne, og tal om, hvad forskellen er. Hvis eleverne kender til noder, så vis dem forskellen på en lille og en stor tert.

Mester Jakob - dur

Mester Jakob - mol

LYTTEØVELSE: GENFORENINGSSÆT

Dette instrumentalnummer (sæt) består af en vals i dur og en reel i dur, men indeholder også et molstykke. Zenobia synes, det er sjovt at lege med mol-akkorder i dur-melodier og omvendt: Altså om man kan få en sørgelig melodi til at virke glad - eller om man kan få en glad melodi til også at virke lidt sørgelig.

ØVELSE

Lyt til lydfilen 3. *Genforeningssæt*, og find mol-stedet. (lydfilen kan downloades [HER](#))

kortlink.dk/23hht

Formen på *Genforeningssæt* er:

- 2 x A-stk vals
- 2 x B-stk vals rykket en oktav op
- 2 x reel A-stykke (1:14)
- 2 x reel B-stykke
- 2 x reel mol C-stykke (1:51)
- 2 x reel A

UNDERVISNINGSMATERIALE DANSK

FÆLLES MÅL

DANSK (4. - 6. KLASSE)

KOMPETENCEOMRÅDE

Kommunikation

KOMPETENCEMÅL

Eleven kan følge regler for kommunikation i overskuelige formelle og sociale situationer

FÆRDIGHEDS- OG VIDENSMÅL

Sprog og kultur

Eleven kan undersøge eget og andres sprog og sproglige baggrund

Eleven har viden om ligheder og forskelle i sprog på tværs af sociale, geografiske og kulturelle skel

EKSEMPLER PÅ LÆRINGSMÅL

1. Eleven kan læse og genkende dialektiske træk i en tekst.
2. Eleven kan forstå og udtale udvalgte dialektord fra sønderjysk

BEMÆRK

Ovenstående Fælles Mål er eksemplariske og dækker ikke nødvendigvis hele målgruppen for skolekoncerten. Til gengæld er opgaverne i undervisningsmaterialet enkle at justere i sværhedsgrad og kan tilpasses alle klassetrin i pågældende målgruppe. De udvalgte målpar er med andre ord ikke udtømmende for materialets relevans.

DIALEKTER I DANMARK

- SØNDERJYSK

HVAD ER EN DIALEKT?

Dialektforskerne i Danmark skelner mellem tre hoveddialekter, nemlig øsmål, jysk og bornholmsk. Disse tre hoveddialekter deles i mange underdialekter. Se dialektkortet:

DIALEKT-OMRÅDER I DANMARK

Desuden findes et sprog, som kaldes rigsdansk, og som er det, man taler i fjernsynet. Det forstår alle danskere, og mange kan også tale det, hvis de fx skal ringe til en offentlig instans og er bange for ikke at blive forstået. Nogle er også bange for at blive drillet eller latterliggjort, hvis de taler dialekt. I hvert fald hvis de flytter ud af deres eget dialektområde.

Hvis eleverne går i skole på Sjælland, vil de formentlig synes, at jysk er mærkeligt, svært og uvant. Hvis eleverne går i skole i Nordjylland, vil de nok synes, at sønderjysk er udfordrende, men ikke umuligt. Diskuter i klassen, om eleverne selv opfatter deres sprog som dialekt. Kender de nogen fx i deres familie, som taler dialekt? Dialekt er som oftest et mundtligt fænomen. Der findes dog skriftsprog og ordbog for nogle af de danske dialekter.

OPGAVE

Nu skal I arbejde med sangen *En Vughvis (I Synnerjylland der er æ føjt)*. Teksten er gengivet på næste side.

1. Tag udgangspunkt i vers 1, og vis verset på tavlen - uden 'oversættelsen'. Hvad kan eleverne forstå af teksten?

2. Vis nu vers 1 både på sønderjysk og rigsdansk. Lad eleverne prøve at finde ud af, hvilke regler der er i sønderjysk, som er forskellige fra rigsdansk.

- 'Jeg' hedder 'æ'.
- Bestemt form af navneord har foranstillet artikel: 'vuggen' - 'e Vugg'.
- Der er ord, som staves anderledes, fx Synnerjylland, føjt, øwer, Lowt. Desuden er alle navneord med stort bogstav, men det er ikke specielt for Sønderjylland: Sådan var retskrivningen i hele Danmark indtil 1948.

3. Lyt til indtalingen af vers 1, mens I følger med i teksten på tavlen. Prøv at stoppe efter hver linje, og sig ordene efter. Øv jer nogle gange.

4. Lyt til Lydeksempel 6, den instrumentale udgave af *En Vughvis (I Synnerjylland der er æ føjt)* med Zenobia, og prøv så at synge vers 1. Hvis I er modige og har lyst, så prøver I at synge alle versene. Hele teksten læses op på Lydeksempel 5.

3 RELEVANTE LYDFILER TIL DETTE AFSNIT:

Lydeksempel 4. Vers 1 af *En Vughvis* på tre måder: læst op på sønderjysk af Claus Jacobsen, sunget af en ukendt på en gl. optagelse og som instr. akkompagnement til fællessang, spillet af Zenobia

Lydeksempel 5. Hele teksten til *En Vughvis* læst op på sønderjysk af Claus Jacobsen

Lydeksempel 6. Instr. fællessangsakkompagnement til alle vers af *En Vughvis* (Zenobia)

Download filerne HER

kortlink.dk/23hht

TEKSTBILAG: *EN VUGHVIS* (I SYNNERJYLLAND DER ER Æ FØJT)

VERS 1

1. vers af originalteksten:

I Synnerjylland, der er æ føjt
der har æ hjemm,
der gik min Vugg i e Kaklowns krog,
å en Trimm,
der sad min Mor ve mæ o sång,
o øwer e Vugg et Uro hang
ve' et Lowt i en Krahm o dinglet.

Samme vers på rigsdansk:

I Sønderjylland, der er jeg født
der har jeg hjemme,
der gik min vugge i kakkelovnskrogen,
på en tremme,
der sad min mor ved mig og sang,
og over vuggen en uro hang
fra loftet i en krog og dinglede.

OPGAVE

- Fortsæt nu med at oversætte alle fem vers, evt. i grupper - et vers til hver.
- Udlever arket med hele teksten og noder til sangen til eleverne - se s. 20

HØR LYDFIL 4:

Her bliver vers 1 af *En Vughvis (I Synnerjylland..)* først læst af Claus Jacobsen, derefter sunget af en ukendt sønderjyde på en gl. lydoptagelse fra musikforsker Karl Clausens arkiv, og til sidst har eleverne mulighed for selv at prøve kræfter med at synge verset, akkompagneret af Zenobia.

kortlink.dk/23hht

SØNDERJYSK VS. RIGSDANSK

1. I Synnerjylland der er æ føjt,
der hær æ hjemm,
der gik min Vugg i æ Kaklownskrog,
å en Trimm,
der såd min Mor ve' mæ o sang,
ò øwwer e Vugg et Uro hång
ve' e Lowt i en Krahm ò dingelt.

2. Der red æ å min Farfars Knæ
frem ò tebagh,
ò æ kund' vihs, hvor stor æ vår,
ò klapp' en Kahg.
Æ krøwt omkring, te æ kund' stå,
ò stoj sålæng', te æ kund' gå
omkring ò fold i en Dørnsk.

3. I Oldfars Stol min Oldmor såd,
ò hun fortohd'
mæ manne Ting, som æ skjuld' hows
ò vel behohld',
om Holger Danskes Styrk ò Mawt
ò om Kong Volmars ville Jawt,
om Underjors, Ell'folk ò Nisser.

4. Det vår Vand å min Møll', men så vahr
de intens læng',
før æ fik en Fiffel ò skuld i Skol'
mè di anner Dreng'.
Tysk skuld' æ løjs; men lidt æ lær',
nej hjemm' der vår det møje bær',
der sång æ Oldmors Visser.

5. No er æ gywt ò sire sjel'
her ve' en Vugg',
lil Jens er i'en, ò han gær no
i sin tiend' Ug'.
Guj véd, hven han vejs te en gång,
om han skal syng, som æ no sång,
andr syng e Tyskes Visser.

1. I Sønderjylland, der er jeg født,
der har jeg hjemme,
der gik min vugge i kakkelovnskrogen,
på en tremme,
der sad min mor ved mig og sang,
og over vuggen en uro hang
ved loftet i en krampe og dinglede.

2. Der red jeg på min farfars knæ
frem og tilbage,
og jeg kunne vise, hvor stor jeg var,
og klappe en kage.
Jeg kravlede omkring, til jeg kunne stå,
og stod så længe, til jeg kunne gå
omkring og falde i dagligstuen.

3. I bedstefars stol min bedstemor sad,
og hun fortalte
mig mange ting, som jeg skulle huske
og vel beholde,
om Holger Danskes styrke og magt
og om Kong Valdemars vilde jagt,
om underjordiske, elverfolk og nisser.

4. Det var vand på min mølle, men så varede
det ikke længe,
før jeg fik en fibel [ABC] og skulle i skole
med de andre drenge.
Tysk skulle jeg læse; men lidt jeg lærte,
nej hjemme der var det meget bedre,
der sang jeg bedstemors viser.

5. Nu er jeg gift og sidder selv
her ved vuggen,
lille Jens er i den, og han går nu
i sin tiende uge.
Gud ved, når han vokser til engang,
om han skal syng, som jeg nu sang,
eller syngte tyskernes viser.

Ordforklaring:

Trimm = tremme

Krahm = krampe, krog

Dørnsk (dørrensk) = dagligstue

Oldfar og *oldmor* = bedstefar og bedstemor

Fiffel = fibel, ABC

andr = eller

**HØR HELE TEKSTEN LÆST OP
PÅ SØNDERJYSK:**

Download lydfil nr. 5 [HER](#)

SANG 3:

En Vughvis

(I Synnerjylland der er æ føjt)

Tekst: Karsten Thomsen, 1876

Musik: Morten Eskesen

I Syn - ner - jyl - land der er æ føjt, der hær æ hjemm, der gik min Vugg i e
 Kak - lowns - krog, å en Trimm, der såd min Mor ve' mæ o sång, o
 øw - wer e Vugg et U - ro hång ve' e Lowt i en Krahm o ding - let.

1. I Synnerjylland der er æ føjt,
 der hær æ hjemm,
 der gik min Vugg i æ Kaklownskrog,
 å en Trimm,
 der såd min Mor ve' mæ o sång,
 ò øwwer e Vugg et Uro hång
 ve' e Lowt i en Krahm ò dingelt.

2. Der red æ å min Farfars Knæ
 frem ò tebagh,
 ò æ kund' vihs, hvor stor æ vår,
 ò klapp' en Kahg.
 Æ krøwlt omkring, te æ kund' stå,
 ò stoj sålæng', te æ kund' gå
 omkring ò fold i en Dørnsk.

3. I Oldfars Stol min Oldmor såd,
 ò hun fortohd'
 mæ manne Ting, som æ skjuld' hows
 ò vel behohld',
 om Holger Danskes Styrk ò Mawt
 ò om Kong Volmars ville Jawt,
 om Underjors, Ell'folk ò Nisser.

4. Det vår Vand å min Møll', men så vahr
 de intens læng',
 før æ fik en Fiffel ò skuld i Skol'
 mè di anner Dreng'.
 Tysk skuld' æ løjs; men lidt æ lær',
 nej hjemm' der vår det møje bær',
 der sång æ Oldmors Visser.

5. No er æ gywt ò sire sjel'
 her ve' en Vugg',
 lil Jens er i'en, ò han gær no
 i sin tiend' Ug'.
 Guj véd, hven han vejs te en gång,
 om han skal syng, som æ no sång,
 andr syng e Tyskes Visser.

Ordforklaring:

Trimm = tremme

Krahm = krampe, krog

Dørnsk (dørrensk) = dagligstue

Oldfar og oldmor = bedstefar og bedstemor

Fiffel = fibel, ABC

andr = eller

HENT LYDFILER

- 5. Hele teksten til sangen læst på sønderjysk (Claus Jakobsen)
- 6. Akkompagnement til hele sangen (Zenobia instr.)

ELEVTEKST 3:

DU MÅ IKKE TALE DANSK!

Prøv at forestille dig, at dit land var blevet taget af et fremmed land. Måske fordi dit land havde tabt en krig. Nu var det de fremmede, der bestemte. Det var det, der skete for Sønderjylland. Resten af Danmark var stadig dansk. De fremmede ville have, at I blev som dem: Alt, hvad der var dansk, skulle glemmes og ikke bruges. I stedet kom de fremmede og sagde:

Det er forbudt at tale dansk.

- Men hvad skal jeg så tale?

Du skal tale tysk!

- Jamen, det kan jeg ikke.

Det lærer du hurtigt. Der må kun tales tysk i skolen, også i frikvartererne! Og skolebøgerne er også på tysk nu.

- Jamen, jeg er dansker.

Nej, det er du ikke mere. Du er tysker.

De voksne måtte heller ikke tale dansk, og de måtte heller ikke læse danske bøger (fx H. C. Andersen). Man skulle læse tyske historier og gerne om den tyske kejser.

Selvfølge lig måtte folk heller ikke hejse Dannebrog eller fejre kongens fødselsdag. De skulle råbe hurra, når den tyske kejser havde fødselsdag, og hvis et lille barn blev født den dag, skulle barnet opkaldes efter ham. Han hed Wilhelm. Der var et billede af kejser Wilhelm i alle skolebøgerne, og børnene kradsede tit øjnene ud på billedet. Det skete også tit, at de tyske skolebøger 'blev tabt' på gulvet. Måske 'kom man også til' at jkke godt og grundigt på dem. Sådan protesterede børnene mod de fremmede.

Hvad nu hvis man boede lige ved grænsen til Danmark. Kunne man så ikke komme i en dansk skole lige på den anden side? Jo, men det blev også forbudt. Man var ikke dansk mere. Man var tysk.

Den nye grænse blev lavet efter krigen i 1864. Først i 1920 blev en del af det tabte land dansk igen. Læs mere om det på s. 7-8.

Kaiser Wilhelm II (1859-1941)

SYNES DU, DET ER LET AT FORSTÅ TYSK?

„Ich
verstehe
jedes
Wort!“

„Jeg
forstår
...øh...
..hm..“

Prøv at læse disse små sætninger:

Ich heiße Ole - Jeg hedder Ole.

Wie alt bist du? - Hvor gammel er du?

Darf ich auf die Toilette gehen? - Må jeg gå på toilettet?

Ich mag Fleischbällchen - Jeg kan godt lide frikadeller.

Og tænk på, at dengang måtte læreren gerne slå, hvis man sagde en fejl eller var fræk!

DET HAVER SÅ NYLIGEN REGNET

(Tekst: Johan Ottosen 1890)

1. Det haver så nyligen regnet,
det har stormet og pisket i vor lund.
Frø af ugræs er føget over hegnet,
åg på nakke og lås for vor mund.
Årets løb har sin lov,
der blev lyst i vor skov,
ak, hvor kort, indtil alt er stormens rov.

2. Det har regnet - men regnen gav grøde,
det har stormet - men stormen gjorde stærk.
Som de tro'de, at skoven alt var øde,
så de vårkraftens spirende værk.
For de gamle, som faldt,
er der ny overalt,
de vil møde, hver gang der bliver kaldt.

3. Og de tro'de, at hjertebånd kan bryde,
og de tro'de, at glemmes kan vor ret!
De skal vide, de aldrig ser de sidste,
de skal vide, at ingen bliver træt.
Thi som årene randt,
sås det: båndene bandt,
kræfter fødtes for kræfterne, som svandt.

4. De kan spærre med farver og med pæle,
de kan lokke med løfter og med løn, -
fælles sprog giver vore tanker mæle,
fælles vilje gør kampdagen skøn.
Nye stridsmænd skal der,
nye stridsmænd skal her
slutte kreds om den fane, vi har kær.

5. Ja - det haver så nyligen regnet,
og de træer de drypper endnu,
mangen eg er for uvejret segnet,
men endda er vi frejdige i hu;
I: viger ej ud af spor,
for vi kender det ord:
Det har slet ingen hast for dem, som tror. :|

Ordliste

nyligen = for nylig

ugræs = ukrudt

åg = noget, der er tungt at bære

grøde = noget, der vokser

Thi = For

give mæle = sige noget højt

fane = det danske flag

i hu = føle sig

TEKSTARBEJDE

- Er der 'stærke' ord, der beskriver 'vi' og 'dem'?
- Vælg et af versene, og fortæl historien i verset: Hvem er deltager, hvad sker der og er der et resultat?
- Fortæl om, hvordan vejret bliver brugt som billeder på tålmodige sønderjyder eller preussiske undertrykkere.
- Hvorfor mon de sidste tre linjer skal gentages?

1. Hør ZENOBIA synge den:

Download lydfil [HER](#)

kortlink.dk/23hht

2. Syng den selv:

Se node på s. 13

PRAKTISK INFO OM KONCERTEN

TIL KONTAKTLÆREREN

KONCERTEN

Med musik og fortællinger fejrer den erfarne visetrio Zenobia 100-året for Sønderjyllands genforening med Danmark i 1920 med en nærværende og levende skolekoncert i børnehøjde. Koncerten rummer velkendte sange fra den danske sangskat og trioens egne nyskrevne sange om emnet. Derudover suppleres med mundtlige fortællinger om Genforeningen og eksempler på tidens instrumentale folkemusik. Alt er nøje udvalgt af Zenobia til at skabe en medrivende ramme for en musikalsk historiefortælling, hvor der både bliver plads til eftertanke og grin. Der vil blive sunget sammen og interageret med børnene.

Visetrioen ZENOBIA

MUSIKERNE ER:

Mette Kathrine Jensen Stærk – Harmonika
Louise Støjberg - Sang, guitar
Charlotte Støjberg - Klaver, keyboard

UNDERVISNINGSMATERIALE

Materialet er til **musik** og **dansk** og har fokus på genforeningen af Sønderjylland med det øvrige Danmark i 1920, samt de foregående 56 år under tysk herredømme. Der arbejdes med sange, dialekter, sang som kulturelt våben og meget mere. Læs mere om opgaver og det faglige indhold i [Sådan bruges materialet på s. 3.](#)

MUSIKEKSEMPLER TIL FORBEREDELSEN

Kan downloades fra gruppens katalogside på www.lms.dk
Læs nærmere på [s. 2](#) i materialet.

Kontaktlæreren bedes videreformidle materialet til de involverede musik- og dansklærere.

Eventuelle spørgsmål besvares gerne ved henvendelse til LMS på 8619 4570.

Vi ønsker rigtig god fornøjelse med koncerten.

Med venlig hilsen

LMS og Zenobia

EN GOD KONCERT

Eleverne får den bedste koncertoplevelse, hvis de er forberedt og sidder klar, når koncerten starter. Snak også med dem om, hvad det vil sige at være til koncert.

Som lærer bidrager man bedst ved ikke at tysse, men i stedet sætte sig blandt eleverne og dele oplevelsen med dem.

HENT FRA WWW.LMS.DK

Undervisningsmaterialet downloades som pdf-fil fra LMS' hjemmeside www.lms.dk

Her finder du også musikeksempler til brug i undervisningen.

PRAKTISKE OPLYSNINGER

Målgruppe:	Mellemtrin
Antal elever:	140
Opstillingstid:	60 minutter
Nedtagningstid:	30 minutter
Hjælpere:	Ja tak, 2-3 store, stærke elever til at slæbe udstyr ind før koncerten og ud efter koncerten
Lokale:	Rum med god akustik, fx gymnastiksal. (Helst ikke sportshal). Ikke gennemgangslokale
Scene:	4 x 5 m
Mørklægning:	Nej tak
Publikum:	I en halvcirkel foran "sceneområdet" med midtergang
Strøm:	230 V kabelrulle ved scenen
Omlædningsrum:	Ja tak
Forplejning:	Vand, kaffe og te. Gerne lidt frugt/brød
Ved ankomst:	Orkestret henvender sig på kontoret for at blive vist til rette, hvis ikke andet er aftalt
Kontakt til orkester:	Skolens kontaktlærer bedes tage kontakt med orkestret i god tid inden koncerten for at sikre, at alle aftaler er på plads. Informér fx om særlige parkerings- og tilkørselsforhold eller andre særlige forhold ved afvikling af koncerten

KONTAKTPERSON

Louise Støjberg

Mobil: 2636 3019

E-mail: louise@zenobia.nu

HUSK AT EVALUERE

Skolernes evaluering af koncerterne og undervisningsmaterialet er vigtig for LMS' videreudvikling af skolekoncertordningen, så derfor opfordrer vi jer til at evaluere efter hver koncert. Det foregår elektronisk via nettet og tager kun få minutter. Evalueringsskemaet findes i skolens koncertplan på www.lms.dk. Brug skolens login for at komme til koncertplanen. Bemærk, at evalueringsskemaet kun kan udfyldes én gang pr. koncert.

I koncertplanen vil I også kunne se musikernes evalueringer af mødet med jeres elever, ligesom musikerne vil kunne se jeres.

KONCERT

Foto: Zenobia

ZENOBIA

KLASSER

STED

TIDSPUNKT

www.zenobia.nu